

ПРИКАЗ КЊИГЕ САВЕ ЖИВАНОВА „ЦРВЕНИ ОКТОБАР, ТОМ I, ОКТОБАРСКА РЕВОЛУЦИЈА“

Никола Тошић Малешевић*

Министарство одбране Републике Србије,
Универзитет одбране у Београду, *Војно дело*

Црвени октобар, том I, Октобарска револуција;
Сава Живанов; Службени гласник, Београд,
2012, 684 стр.

Ове, 2017. године, навршава се тачно читав један век (сто година) од Октобарске социјалистичке револуције, која је уздрмала и променила не само Русију већ и читав свет, доносећи крупне промене у систему међународних односа и у унутрашњим политикама многих држава у свету. Тих десетак дана, у оквиру којих се десила и револуција предвођена Руском социјалдемократском радничком партијом (бољшевика)¹ и први неуспешни покушаји њеног гушења, по америчком новинару Џону Риду представљају „десетак дана који су потресли свет“!

Због свега наведеног, одлучили смо да читаоцима препоручимо књиге историчара др Саве Живанова које, у два тома, описују

* Аутор је спољни сарадник *Војног дела* и самостални истраживач – мастер историчар.

¹ **Руска социјалдемократска радничка партија (РСДРП)** основана је 1898. године. Године 1903. распала се, услед различитих виђења развоја социјалистичке идеје и успостављања социјалистичког друштвеног уређења, на две партије: **Руску социјалдемократску радничку партију (бољшевика)** тј. **комуниста (РСДРП (б))** и **Руску социјалдемократску радничку партију (мењшевика)** (**РСДРП (м))**. **Бољшевици** тј. **комунисти** залагали су се за промене у друштвеном и државном систему револуционарним путем, док су **мењшевици** били склонили да те промене остварују постепено. **РСДРП (б)** је, после победе у Октобарској револуцији, променила име, почетком 1918. године, у **Руска комунистичка партија (бољшевика) (РКП (б))**. Од 1925. године се звала **Све савезна комунистичка партија (бољшевика) (СКП (б))**, а од 1952. године **Комунистичка партија Савеза Совјетских Социјалистичких Република (КП СССР)**. Престала је постојати (забрањена је) због учешћа у Августовском пучу 1991. године, јер су њени кадрови учествовали у истом жељећи да збаци тадашњу власт у СССР-у и Русији (која је била највећа и најутицајнија чланица СССР-а). Наиме, кадрови **КП СССР-а** мислили су да поменуте власти угрожавају јединство и опстанак СССР-а. Ипак, **комунисти** у Русији су се релативно брзо поново организовали, па су већ почетком 1993. године основали **Комунистичку партију Руске Федерације (КП РФ)** која је данас друга партија по јачини у Русији.

догађаје непосредно пред Октобарску револуцију, саму Октобарску револуцију 1917. године и догађаје након ње, тачније до средине јула 1918. године, када је донет први совјетски устав Русије (мада се у описивању неких догађаја иде и до краја 1918). У овом приказу представљамо његову прву књигу (први том) под називом *Црвени октобар, том I, Октобарска револуција*. У њој, аутор описује последње месеце и дане владе успостављене после Фебруарске револуције², околности и процесе који су довели до Октобарске револуције и преласка власти у руке совјета (др Сава Живанов нарочито истиче неспособност, арогантност и осиноност Александра Керенског и његове владе, као једне од главних разлога за избијање поменуте револуције), саму Октобарску револуцију и прве покушаје противника большевика (комуниста) да збаци њихову новоуспостављену владу.

Ради израде овог капиталног дела, аутор књиге користио је многобројне историјске изворе и литературу. Навешћемо неке од употребљених историјских извора. Најпре, ту су документи из Државног архива Руске Федерације (фондови Савета народних комесара, Сверуског централног извршног комитета совјета, Војно-револуционарног комитета Петроградског совјета и Сверуске комисије за изборе уставотворне скупштине) и Руског државног архива социјално-политичке историје (бивши Архив Коминтерне) (фондови Централног комитета (ЦК) РСДРП (б), ЦК РСДРП (м), ЦК ПСР³ и ЦК ПЛСР (и)⁴). Затим, ту су мемоари и сећања неких од учесника и сведока догађаја описаних у књизи (Керенског, Троцког, Суханова, генерала Краснова, генерала Дењикина, Авксентјева, Рида, Антонов-Овсејенка, итд.), чланци из штампе (*Киевская мысль, Новое время, Рабочий путь, Новая жизнь, Известия*, и др.) и зборници докумената (различити томови *Дела В. И. Лењина; Протоколы Центрального комитета РСДРП (б); Седьмая (Апрельская) Всероссийская конференция РСДРП (б). Протоколы; Революция и национальный вопрос. Документны и материалы, том 3; Обращение ЦК к членам партии. Протоколы ЦК Конституционно-демократической партии*⁵ 1915–1920, том 3; *Протоколы засе-*

² Фебруарска револуција одиграла се 27. фебруара-3. марта по старом, односно 12-16. марта 1917. године по новом календару. У њој су учествовале и буржоаско-демократске и социјалистичке (левичарске) снаге. Фебруарска револуција је довела тадашњег руског цара Николаја II Романова у безизлазну ситуацију, тако да је он морао абдицирати 2./15. марта 1917, у корист свога брата Михаила. Међутим и нови цар Михаил II Романов убрзо је увидео да, због недостатка подршке, не би могао владати, па је већ идућег дана (3./16. марта) и он абдицирао, а Русија је проглашена за републику буржоаског (грађанског) типа.

³ ПСР је скраћеница за **Партију социјалиста револуционара**. Због тога се у литератури и историјским изворима чланови ове партије често означавају као **есери**.

⁴ **Лева фракција ПСР-а** се, због незадовољства изразитом анти большевичком политиком и политиком споразумаштва са буржоазијом коју су спроводиле фракције центра и деснице ПСР-а, уочи Октобарске револуције фактички одвојила од своје партије (мада је и раније деловала доста аутономно), ушла у савез са **большевицима** и помагала им у поменутој револуцији и после ње у управљању Русијом све до почетка јула 1918. године. **Лева фракција ПСР-а** се конституисала у посебну партију крајем новембра по старом, односно средином децембра 1917. године по новом календару по називом **Партија левих социјалиста револуционара (интернационалиста)**, скраћено **ПЛСР (и)**. Због поменуте скраћенице чланови ове партије се у литератури и историјским изворима најчешће називају **леви есери**.

⁵ **Конституционално-демократска партија (КДП)** је била буржоаска (грађанска) партија у Русији изразито анти большевичке и уопште анти левичарске политике и уверења. Због скраћенице **КДП** њени чланови се у литератури и историјским изворима често означавају као **кадети**. Такође, **КДП** се називала и **Партија народне слободе (ПНС)**.

даниј ЦК Партии социјалистов-револуционеров (июњ 1917 – март 1918 г.; и др.). Што се тиче литературе, употребљена су следећа дела: R. G. Suny, *Nationalism and Democratic processes during the Russian 1917 Revolution*; П. Волбујев и В. Булдаков, *Октобарска револуција: нови приступи изучавању*; Е. Н. Городецкиј, *Рождение Советского государства*; В. Булдаков, *Красная смута*; С. Е. Руднева, *Октябрь 1917 года. Опыт исторической реконструкции*; И. И. Минц, *История Великого Октября*; Е. Н. Соколов, *Финансовая политика Советской власти (октябрь 1917 – август 1918)*, одељак *Финансовое положение России накануне Октябрьской революции* и још многа друга.

Књига др Саве Живанова почиње садржајем, после кога следе његове уводне напомене. Одмах након њих је главни део текста, тј. поглавља. Има их свега два, али су зато веома обимна и садрже многобројне под целине које су, пак, састављене од још мањих под целина.

Прво поглавље је насловљено као *Последњи месеци пост фебруарског режима (септембар – октобар 1917.)* и има три под целине. Прва под целина се зове *Проблеми владе и власти* и у њој аутор читаоцима излаже септембарске контроверзе око владе и власти у Русији, демократско саветовање организоване демократије и демократских органа локалне самоуправе у Петрограду и формирање друге владе Александра Керенског⁶ и претпарламента (Привременог савета Руске Републике). Друга под целина (*Погоршање материјалних услова – успон револуционарних покрета*) обрађује теме сељачког бунта због не добијања земље (за коју су се борили током Фебруарске револуције) и нападе сељака на племиће и њихову покретну и непокретну имовину, дилему коме ће се приклонити руска војска у тим тешким и смутним временима, јачање радника који су све више успостављали контролу у фабрикама и заводима и кретали се ка власти совјета, као и захтеве неруских етничких и националних група који су се кретали од аутономија до отцепљења од Русије. У трећој под целина првог поглавља, коју је аутор назвао *Опредељење за насилни расплет*, говори се о расправама у оквиру РСДРП (бољшевика) којим путем треба доћи до власти у Русији: оружаним устанком, тј. новом револуцијом или мирним путем, тј. договором са осталим партијама левичарског усмерења⁷. После тога, такође у оквиру ове под целине, описује се коначна одлука бољшевика да власт преузму дизањем нове револуције, затим покушаји владе Керенског да кризу разреши кроз претпарламент (Привремени савет Руске Републике) и коначно, завршне припреме бољшевика и владе Керенског за одлучујућу међусобну битку која ће решити питање ко ће владати Русијом.

Друго поглавље, које се зове *Револуција у револуцији (крај октобра – почетак новембра 1917)*, такође има три под целине. У првој (*Октобарски револуционарни преврат*), аутор се најпре бави обостраном мобилизацијом и одмеравањем снага

⁶ Друга влада Александра Керенског била је коалиционог карактера и чиниле су је, углавном, следеће партије: РСДРП (м), ПСР, КДП и Радна народно-социјалистичка партија (РНСП). Овом приликом ћемо напоменути и то да се по скраћеници за Радну народно-социјалистичку партију – РНСП, чланови ове партије у литератури и историјским изворима често означавају као *енеси* али се такође означавају и као *народњаци*.

⁷ То су биле РСДРП (м), ПСР и РНСП. ПЛСР (и) тј. леви есери се не убрајају у ову групу јер су они, како смо већ раније напоменули, били у савезу са *бољшевицима*.

большевика (који су деловали преко Петроградског совјета) и владе Керенског, затим чекањем обе стране да нека од њих прва крене у обрачун (обе стране су настојале да не буду прве које ће покренути борбе и обрачун, а то су чиниле због страха да ће, у случају да оне буду окривљене за почетак борби и грађанског рата, војска (и са фронта према немачким и аустро-угарским снагама и из гарнизона у позадини) дејствовати против њих и на крају, самом Октобарском револуцијом и падом владе Керенског. Друга под целина (*Власт совјета и њени опоненти*) читаоцима складно представља заседање Другог сверуског конгреса совјета, његове одлуке, формирање нове, большевичке, владе (Савет народних комесара (СНК) на челу са Владимиром Иљичем Уљановом Лењином). Затим се прелази на представљање опонената новоуспостављене большевичке владе – Градске думе Петрограда, Комитета спаса и Викжела (Сверуског извршног комитета железничара) и њихове акције после чега се описују расправе и сукоби у оквиру РСДРП (б) о томе да ли СНК треба проширити са представницима осталих левичарски усмерених партија или не, као и победа гледишта да то не треба чинити.⁸ Трећа под целина другог поглавља која носи назив *Покушаји обарања большевичке совјетске владе* скреће пажњу читалаца на поход анти большевичке војске на Петроград коју су предводили бивши председник збачене владе Александр Керенски и генерал Краснов и њихов пораз, јункерску побуну у Петрограду и њено гушење, устанак анти большевичких снага у Москви и његов слом, крај сваког политичког утицаја Керенског и расипање његове и Красновљеве војске (која је претрпела пораз у походу на Петроград) у градићу Гатчина недалеко од Петрограда (војска Керенског и генерала Краснова је једним делом отишла натраг у своје гарнизоне и на фронт, а другим делом је пришла большевцима) и на крају, большевичко преузимање СТАВКА-е (штаб и седиште Главног команданта руске војске на фронту), почетком децембра 1917. године, чиме је РСДРП (б) стекла основни предуслов за успостављање контроле над целом руском војском.

Књига др Саве Живанова, као што смо већ рекли, на складан и жив начин читаоцима представља Октобарску револуцију и смену власти у Русији. Она може послужити као драгоцен извор информација и извор сазнања за све оне који желе да разумеју историјске процесе у Русији који су довели до темељне промене њеног државног и друштвеног уређења.

После главног текста књиге следи каталогизација књиге у Народној библиотеци Србије. Књига не садржи никакве фотографије, табеле, графиконе и слично. Издавач овог дела је Службени гласник. Штампано је у 500 примерака, а извршни издавач је „Гласник штампариија“ из Београда.

⁸ Такви сукоби међу **большевцима** су избили због изнуђених преговора са осталим партијама левичарских усмерења јер су се у том тренутку Петрограду приближавале анти большевичке војске Керенског и генерала Краснова, а у самом граду је била избила побуна против большевичке власти коју су, на подстицај РСДРП (м), ПСР (претежно њене десне фракције) и РНСП, подигли и предводили питомци војних училишта (јункери). Осим поменутих партија, јункерима је подршку пружала и КДП. На крају, победило је становиште да власт и даље требају држати само **большевици**, а то је било и због тога што су большевичке снаге, уз помоћ **левих есера**, поразиле Керенског и генерала Краснова и угушиле побуну јункера у Петрограду.